

КАКО ОСТАВИНСКИ СУД ТРЕБА ДА ПОСТУПИ КАДА У ТОКУ ПОСТУПКА ЗА РАСПРАВЉАЊЕ ЗАОСТАВШТИНЕ УЧЕСНИЦИ ОСПОРЕ УГОВОР О ДОЖИВОТНОМ ИЗДРЖАВАЊУ?*

Апстракт: Када се у току оставинског поступка суду презентује уговор о доживотном издржавању, који је оставилац закључио у улози примаоца издржавања, а учесници у поступку уговор оспоре, поставља се питање како оставински суд треба да поступи: да ли да поступак прекине и учеснике упуту на парницу или поступак пред управним органом да спор реше, или да, независно од постојања спора, оставински поступак делимично или у потпуности обустави. У раду, аутор указује на дугогодишњу праксу домаћих судова који, у случају постојања уговора о доживотном издржавању, позивају наследнике примаоца издржавања да се изјасне да ли признају пуноважност уговора. У случају да наследници оспоре правну ваљаност уговора о доживотном издржавању или истакну разлоге за његов раскид, вишестепенијска јудикатура је изнедрила став да поступак треба прекинути, а учеснике упутити да пред надлежним органом реше спор. Истовремено, аутор указује на новија становишта виших судова, која су изнета у неколико случајева, према којима нема места прекиду оставинског поступка у случају спора који се тиче уговора о доживотном издржавању, будући да такав основ за прекид поступка Закон о ванпарничном поступку не прописује. Анализирајући ове супротстављене ставове и разнолико поступање у пракси, у раду се настоји да се одгонетне како би судови, придржавајући се строго слова закона, требало да поступају. Такође, критички се анализирају одлуке оставинских судова да делимично обуставе оставински поступак у односу на имовину која је уговором о доживотном издржавању

* novak@prafak.ni.ac.rs

** Рад је резултат истраживања на пројекту „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“ (бр. пројекта 179046), који реализује Правни факултет Универзитета у Нишу.

обухваћена, будући да институт делимичног обустављања поступка, као ни делимичног обустављања расправљања заоставштине, Закон о ванпарничном поступку не познаје.

Кључне речи: уговор о доживотном издржавању, прекид оставинског поступка, обустава оставинског поступка.

1. Увод

Домаћа правна теорија и судска пракса вероватно не познају тако комплексан правни посао који изнова и изнова, у сваком свом аспекту, изазива дилеме како међу посленицима правне мисли, тако и у јудикатури, као што је случај са уговором о доживотном издржавању. Доктринарне недоумице толиког су дијапозона, да се готово у сваком сегменту у вези овог правног посла могу наћи теоријски ставови у потпуној контрадикцији једни другима, као и дијаметрално супротне судске одлуке, засноване на (готово) идентичном чињеничном стању. Разноликост судске праксе очитује се не само у погледу мериторног одлучивања судова по бројним спорним питањима, већ и приликом доношења одлука које су процесног карактера.

Овај рад посвећујемо једном сегменту процесног деловања оставинских судова – када пред собом имају уговор о доживотном издржавању, који је у улози примаоца издржавања закључило лице чија се заоставштина расправља. Када у оставинском поступку иза смрти примаоца издржавања уговор о доживотном издржавању буде презентован, редовно један или више учесника поступка оспоравају његову пуноважност или се позивају на постојање разлога за раскид уговора. Питање које се поставља у оваквој ситуацији јесте како суд, надлежан за расправљање заоставштине, треба да поступи, какву одлуку да донесе? Упутити учеснике поступка на парницу и прекинути оставински поступак, или независно од оспоравања уговора оставински поступак обуставити питање је на које одговор даје само оставински суд који у конкретном случају поступа. Од одлуке суда значајно ће зависити правна позиција свих актера у поступку.

У раду ћемо указати на дугогодишњу праксу поступања оставинских судова у овим случајевима и анализирати заокрет који су судови учинили последњих година, све у настојању да покушамо да дођемо до одговора на питање којим смо насловили овај рад.

2. Постављање проблема

У оставинском поступку, целокупна процесна активност суда¹ усмерена је на утврђивање свих наследноправних последица смрти оставиоца (суд утврђује састав и вредност његове заоставштине, ко су наследници и по ком основу су позвани на наслеђе, колика је величина наследних делова, односно која права из заоставштине припадају универзалним и сингуларним сукцесорима, итд), како би на бази потпуно утврђеног чињеничног стања решењем о наслеђивању расправио заоставштину.

Своју одлуку оставински суд може засновати само на неспорним чињеницама, било да о њима међу учесницима у поступку није било спора, или су учињене неспорним пред надлежним органом у парничном или управном поступку.² Оставински суд ће расправити заоставштину ако међу учесницима оставинског поступка нема спора о битним чињеницама на којима решење треба бити засновано. Уколико се међу учесницима у поступку јави спор око неке чињенице релевантне за расправљање заоставштине, оставински суд, будући да суди „у белим рукавицама“, неће се упуштати у решавање спора, већ ће учеснике у поступку решењем упутити да спор реше у парничном или управном поступку. На парницу

1 Новелирани Закон о ванпарничном поступку, Сл. гласник СРС, 25/1982 и 48/1988 и Сл. гласник РС, 46/1995 – др. закон, 18/2005 – др. закон, 85/2012, 45/2013 – др. закон, 55/2014 и 6/2015 (даље: ЗВП), прописује да оставински суд може, доношењем решења конститутивног карактера, поверити спровођење оставинског поступка јавном бележнику, и то оном који је саставио смртвоницу, уколико за то не постоје сметње (чл. 110а у вези са чл. 30а, ст. 2 ЗВП). Јавном бележнику се спровођење оставинског поступка може поверити само ако је за наслеђивање меродавно право Републике Србије – када то није случај, суд је искључиво надлежан да спроведе поступак. Детаљније о делегираној надлежности јавног бележника за спровођење оставинског поступка, видети (Стојановић, Видић Трнинић, 2015: 35–39). Треба истаћи да у тренутку завршетка овог рада, упркос томе што је од почетка примене свих норми Закона о јавном бележништву Сл. гласник РС, 1/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – др. закон и 6/2015, протекло 20 месеци (Закон је у примени од 01. 09. 2014. године), ове одредбе су и даље мртво слово на папиру, будући да до сада јавним бележницима није било поверено вођење оставинских поступака. Из тог разлога, а и са циљем да не оптерећујемо превише текст, у даљем делу раду ћемо говорити само о оставинском суду, као поступајућем у оставинском поступку.

2 Од овог правила постоје изузеци. Наиме, уколико оставински суд пропусти да упутити учеснике поступка на парницу или управни поступак, као и у случају када учесник поступка који је у улози тужиоца упућен на парницу не подигне тужбу у остављеном року, те сам реши спорно чињенично питање, одлуку ће засновати на чињеницама које је утврдио. У том случају, учесници оставинског поступка нису везани оним што утврђено правноснажним решењем о наслеђивању, већ могу и а posteriori у парници утврђивати постојање, односно непостојање неке чињенице (Стојановић, Видић Трнинић, 2015: 92).

ће, у улози тужиоца, бити упућен учесник поступка за расправљање заоставштине чије право суд сматра мање вероватним.³ Опште је правило да терет доказивања чињеница које један правни посао чине неваљаним, пада на странку која се позива на његову ништавост или рушљивост (Познић, Ракић-Водинелић, 1999: 242). У нашој доктрини заступа се став да суд мора водити рачуна на чијој су страни законске претпоставке (а када се ради о завештању, претпоставка јесте да је оно пуноважно), те сходно томе упутити супротну странку да покрене парницу (Антић, 2007: 372), мада има и мишљења да суд у сваком случају треба да оцени све доказе и на основу њих одлучи чије ће право сматрати мање вероватним (Благојевић, 1969: 335). Само уколико се међу учесницима у поступку појави спор о примени права, сходно древном римском правилу *iura po-vit sigia*, оставински суд ће самостално расправити сва спорна правна питања.^{4, 5}

Презентовање уговора о доживотном издржавању у поступку за расправљање заоставштине примаоца издржавања, битно утиче на поступање и одлучивање оставинског суда. Уговор суду, по правилу, на увид ставља давалац издржавања на рочишту за расправљање заоставштине или примерак уговора шаље поштом⁶ и тиме се легитимише као титулар на имовини која је све до тренутка смрти припадала оставиоцу/примаоцу издржавања, и која није слободна за наслеђивање.⁷ Неретко, то је и први тренутак када се учесници оставинског поступка, или бар већина њих, уопште упознају са постојањем овог уговора, свакако и са његовом

3 Видети: чл. 23, ст. 2 ЗВП.

4 Видети: чл. 119, ст. 3 ЗВП

5 О разграничењу чињеничног и правног питања у оставинском поступку, више (Трговчевић-Прокић, 2015: 638-641).

6 Давалац издржавања, наравно уз услов да није оставиочев универзални или сингуларни сукцесор *mortis causa*, није учесник у оставинском поступку – он се само може сматрати споредним учесником (Ђурђевић, 2015: 287), будући да чл. 3, ст. 1 ЗВП прописује да је учесник у поступку лице које је поступак покренуло или, лице о чијим се правима или правним интересима одлучује у поступку, што код даваоца издржавања није случај, јер његову правну позицију решење о наслеђивању не тангира непосредно.

7 Наравно, овде је реч о именованом уговору о доживотном издржавању, регулисаном чланом 194 Закона о наслеђивању, Сл. гласник РС, 46/1995, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015, код кога је пренос имовинских добара са примаоца на даваоца издржавања одложен до смрти виталицијата. Тзв. неправи уговор о доживотном издржавању, код кога се пренос имовинских права врши за живота примаоца издржавања, није од значаја за расправљање заоставштине, будући да имовина обухваћена уговором није припадала оставиоцу/примаоцу издржавања до тренутка његове смрти.

садржином и правним последицама које из уговора проистичу.⁸ Уколико учесници у поступку нису присуствовали рочишту, суд их упознаје са постојањем уговора. Сазнање да је оставилац закључио са неким лицем овај правни посао, којим је располагао целокупном својом имовином, или имовинским правима таксативно наведеним у уговору, и тиме своје наследнике оставио без очекиваног наследства, изазива различите реакције код учесника у поступку.

Учесници у поступку, нарочито ако им је постојање уговора било познато, могу се одредити да не оспоре уговор. По правилу, међутим, реакције виталицијатових наследника су бурне, и они непосредно након сазнања за уговор истичу да оспоравају правну ваљаност уговора или указују на околности које су основ за његов раскид. Кључно питање које се поставља јесте да ли позивање учесника у поступку на разлоге за раскид или правну неваљаност уговора има било какав утицај на поступање суда који расправља заоставштину, и на то какву одлуку процесног карактера треба да донесе? Друга дилема јесте да ли је суд дужан да учеснике у поступку, који нису присуствовали рочишту за расправљање заоставштине, упозна са постојањем уговора и да ли треба да их позове да се изјасне да ли оспоравају уговор?

3. Укратко о законским разлозима за прекид и обуставу оставинског поступка

Разлози за прекид оставинског поступка прописани су чл. 119, ст. 2 ЗВП. Правно релевантне чињенице, које, уколико су спорне међу учесницима, доводе до прекида оставинског поступка, законодавац на изванредан начин класификује у неколико категорија. Као спорне, Закон пре свега препознаје чињенице од којих зависи право на наслеђе, нарочито у погледу односа оставиоца и наследника на основу кога наслеђује по закону, као и питања пуноважности или садржине завештања. Потом, правно битним сматрају се чињенице од којих зависи основаност захтева надживелог супружника и потомака оставиочевих, који су живели са оставиоцем у истом домаћинству, да им се из заоставштине издвоје предмети домаћинства, који служе за задовољавање свакодневних потреба, као и оне чињенице од којих зависи величина наследног дела, а нарочито које се тичу урачунавања у наследни део. Коначно, и чињенице од којих зависи основаност искључења нужних

⁸ Уколико давалац издржавања није учествовао у оставинском поступку, или се у току поступка није позвао на уговор о доживотном издржавању, своја права из уговора може остварити у парници. Видети: одлуке Окружног суда у Крагујевцу, Гж. 650/93, од 18. 06. 1993. године и Окружног суда у Пожаревцу, Гж. 610/95, од 03. 05. 1995. године (наведено према: Убавић, 2004: 282-283).

наследника или основаност разлога за недостојност, као и чињеница о томе да ли се неко лице одрекло од наслеђа, основ су за прекид поступка за расправљање заоставштине.

Спор у погледу постојања разлога за раскид или неважност уговора о доживотном издржавању, законодавац не препознаје као основ за прекид оставинског поступка. Зашто је то тако, размотрићемо у редовима који ће уследити касније.

Иако је, начелно, оставински суд надлежан да решава спорове о примени права, законодавац предвиђа два одступања од овог правила: када међу наследницима постоји спор о томе да ли нека имовинска права улазе у заоставштину или се наследници споре у погледу захтева потомака који су живели заједно са оставиоцем, за издвајањем њиховог доприноса у увећању вредности заоставштине. Независно од тога да ли се ради о спору о чињеницама или спору о примени права, у овим двама случајевима суд је дужан да упути странке да покрену парнични или управни поступак,⁹ у коме ће се спорно питање решити.

Суд ће дефинитивно обуставити расправљање заоставштине када оставилац није имао заоставштину, те је даље вођење поступка беспредметно, као и када је умрли имао само покретне ствари у моменту делације, а нико од наследника не захтева спровођење расправе.¹⁰ По логици ствари, оставински поступак се обуставља и уколико се лице, чија се заоставштина расправља јер је проглашено умрлим, појави као живо, а у теорији се сматра да места обустави поступка има и када је оставилац оставио само дугове (Стојановић, 2011: 418). Делимично обустављање поступка, или обустављање поступка у односу на одређена имовинска добра која су припадала оставиоцу до смрти, али не чине саставни део његове заоставштине, Закон не прописује.

4. Разнолика судска пракса у случају када наследници оспоре уговор о доживотном издржавању

Када се у току поступка за расправљање заоставштине сазна за постојање уговора о доживотном издржавању, околности конкретног случаја диктирају поступање оставинског суда.

Најједноставнија је ситуација када је уговором обухваћена целокупна имовина примаоца издржавања, а нико од његових наследника не оспори уговор. У том случају, будући да нема имовинских добара слободних

⁹ Видети: чл. 121 ЗВП.

¹⁰ Видети: чл. 113, ст. 1 и 2 ЗВП.

за наслеђивање, суд решењем обуставља поступак за расправљање заоставштине.¹¹ Идентичну одлуку суд ће донети и уколико су у заоставштини остале покретности, које нису биле предмет располагања уговором, а нико од наследника не тражи настављање поступка и спровођење расправе (арг. из чл. 113, ст. 2 ЗВП).

Спорније је како суд да поступи када уговором прималац издржавања није располагао целокупном имовином, а има места настављању поступка (из разлога што у заоставштини има непокретности, или зато што наследници захтевају настављање поступка, премда заоставштину чине само покретне ствари), при чему нико од наследника не оспорава уговор. Будући да оставински потупак може дуго трајати, да може доћи и до његовог прекида у случају спора о некој правно релевантној чињеници, што би штетило интересима даваоца издржавања, јер не би могао да исходи упис права својине у катастру непокретности на непокретним стварима чији је ванкњижни власник постао у часу смрти примаоца издржавања (Крстић, 2012: 209), оставински судови су нашли солomonско решење.¹² Наиме, у пракси судови доносе решење којим делимично обустављају поступак за расправљање заоставштине у односу на имовинска добра која су предмет уговора о доживотном издржавању.¹³ Решењем о наслеђивању наследницима се само расподељују оставиочева имовинска права која су ушла у његову заоставштину и која није отуђио уговором.

Уколико учесници поступка за расправљање заоставштине оспоре уговор о доживотном издржавању, поставља се питање да ли оставински суд треба да прекине поступак и упуту учеснике на парницу или управни поступак, у циљу разрешења спорне ствари, или да, независно од постојања спора, у потпуности или делимично обустави поступак, у зависности од тога да ли

11 Видети нпр. решење Okружног суда у Краљеву, Гж. 730/90, од 11. 07. 1990. године (наведено према: Почуча, 2011: 205), решења Основног суда у Крушевцу, 10. 328/11, од 21. 02. 2011. године, Основног суда у Нишу, 30. 5108/11, од 06. 08. 2012. године и Основног суда у Пироту, 20. 732/14, од 17. 06. 2014. године (извор: архиве судова).

12 Да би исходило упис права својине у катастар непокретности, који, додуше, има само декларативан карактер код овог уговора, давалац издржавања је дужан да, уз предлог за упис, поднесе као доказ исправу о уговору о доживотном издржавању, јавну исправу којом се доказује чињеница смрти примаоца (извод из матичне књиге умрлих, смртovníца, решење о проглашењу несталог лица за умрло), и решење суда о обустави оставинског поступка у односу на непокретности које су предмет уговора.

13 Видети нпр. решења Општинског суда у Крушевцу, О. 649/08, од 20. 08. 2008. године, Општинског суда у Бору, О. 180/09, од 10. 08. 2009. године, Основног суда у Лесковцу, 1.О. 1351/10, од 24. 06. 2010. године и Основног суда у Сурдулици, 10. 1756/13, од 13. 02. 2014. године (извор: архиве судова).

је уговором обухваћена целокупна имовина примаоца издржавања, или само поједина имовинска права?

Пракса судова по овом питању је разнолика. Чини се да у већини случајева првостепени судови полазе од става да је спор у погледу пуноважности уговора о доживотном издржавању претходно питање, од чијег разрешења зависи правилно и потпуно расправљање заоставштине. Зато, у бројним случајевима, судови доносе решење којим учеснике поступка упућују да спор разреше пред парничним судом (евентуално пред управним органом), а поступак за расправљање заоставштине прекидају до правноснажног окончања поступка пред надлежним органом.¹⁴ Основ за прекид поступка судови најчешће налазе у члану 121 ЗВП, у делу одредбе којом је прописано да у случају када се наследници споре око тога да ли нека имовина улази у заоставштину, поступак се прекида и странке упућују да спор реше пред надлежним органом. Лицу чије право суд сматра мање вероватним, и које се упућује да покрене поступак за решење спорног претходног питања, оставља се рок до 30 дана да поступак покрене. У супротном, оставински поступак биће настављен. Наведени рок није преклузиван, те се парница може покренути и након његовог протекла.¹⁵

Ваља нагласити да судови, свакако из прагматичних разлога, овде свесно чине повреду процесних правила. Наиме, према одредбама ЗВП, када суд упуту странке да покрену парнични или управни поступак, оставља им рок до 30 дана за његово покретање, а док овај рок не протекне, односно док суд не буде обавештен да је предметни поступак покренут, застаје се са поступком за расправљање заоставштине. Тек уколико парница или

14 Видети нпр. решења Основног суда у Пироту, Судска јединица у Бабушници I-20. 562/11, од 16. 05. 2011. године, Основног суда у Нишу, 30. 4216/12, од 07. 02. 2013. године, 30. 4606/14, од 25. 12. 2014. године и 30. 3589/14, од 27. 04. 2015. године, Основног суда у Смедереву 20. 476/13, од 21. 03. 2013. године и Основног суда у Сурдулици – Судска јединица Владичин Хан, II-100. 179/14 (извор: архиве судова). Осим што су ове одлуке спорне из процесног угла, о чему ће бити речи у даљем тексту, неке од ових одлука имају и озбиљне материјалноправне мањкавости, које указују на значајан степен непознавања правних појмова и правних института од стране поступајућих судова, због чега и неке процесне грешке нису случајне. Тако нпр. у поменутом решењу оставинског суда у Смедерева, учесник је упућен на парницу како би доказао ништавост уговор, јер давалац издржавања није испуњавао уговорене обавезе – очигледно поступајући судија не прави разлику између разлога ништавости и разлога из којих се може тражити раскид уговора. Можда и већу грешку срећемо у оставинском решењу суда из Бабушнице, у чијем образложењу стоји да се давалац издржавања «... прихватио наслеђа према напред наведеном уговору ...».

15 У теорији има мишљења да би овај рок требало да буде преклузиван, јер постојеће решење може бити погодно тле за злоупотребе и одуговлачење поступка, и то оне странке за чије је право суд нашао да је мање вероватно (Благојевић, 1969: 337).

управни поступак, буду покренути, оставински поступак ће решењем бити прекинут до њиховог правноснажног окончања.¹⁶

Нарочито је спорна пракса судова, која постоји дуги низ година, да по сазнању за постојање уговора о доживотном издржавању, захтевају од учесника оставинског поступка да се изјасне да ли признају пуноважност уговора - на самој оставинској расправи, или их о томе обавесте писаним путем (најчешће у позиву за оставинску расправу). Судови овде очигледно изводе аналогију са случајем када постоји завештање, које је, за разлику од уговора о доживотном издржавању, основ позивања на наслеђе и којим се располаже заоставштином. Питање пуноважности завештања круцијално је за правилно и законито расправљање заоставштине, те је оправдано тражити изјашњење наследника у погледу његове правне ваљаности, што се не може рећи у случају када постоји уговор о доживотном издржавању.

Према становишту другостепених судова, заузетом по питању ове правне ствари у неколико случајева, оставински поступак не треба прекидати у случају спора који се тиче уговора о доживотном издржавању. Износи се став да се спор у вези овог правног посла не може уподобљавати спору о пуноважности завештања, који је основ за прекид поступка, те да је постојање уговора о доживотном издржавању разлог за обуставу поступка, сходно чл. 113, ст. 1 ЗВП.¹⁷ То, свакако, не смета наследницима да подигну самосталну тужбу којом ће оспоравати уговор о доживотном издржавању.

Осим тога, наилазимо и на становиште да оставински суд не треба да позове наследнике примаоца издржавања да се изјасне да ли признају ваљаност уговора. Будући да је уговором о доживотном издржавању отуђена имовина, и да она не улази у састав заоставштине, нема потребе да се овај уговор оспорава у ванпарничном поступку, већ то наследници могу учинити само у парници.¹⁸

5. Које је становиште исправно?

Једна од најзначајнијих чињеница која се везује за уговор о доживотном издржавању, када је у питању расправљање заоставштине примаоца издржавања, јесте да су темељем овог теретног правног посла сва имовинска права, пренета уговором, прешла су у својину даваоца

16 Видети: чл. 24, ст. 1 ЗВП.

17 Видети: решење Округног суда у Београду, Гж. 388/02, од 24. 01. 2002. године (извор: Paragraf Lex). У том смислу и: одлуке Округног суда у Београду, Гж. 7457/01, Гж. 8336/01 (Билтен Округног суда у Београду у е-форми).

18 Решење Вишег суда у Панчеву, Гж. 678/10, од 19. 04. 2010. године (извор: Paragraf Lex).

издржавања у тренутку смрти примаоца. Стога, уговором обухваћена имовина није слободна за наслеђивање, не може бити расправљана у оставинском поступку, те овај правни посао треба да остане изван сфере интересовања оставинских судова. Питање пуноважности овог уговора не би се могло сматрати претходним питањем од значаја за расправљање заоставштине.¹⁹ Из тог разлога, оставински судови не би требало да позивају наследнике да се изјасне да ли оспоравају уговор или не.^{20, 21}

Иако разлози за прекид оставинског поступка, прописани чл. 119, ст. 2 ЗВП нису опредељени као *numerus clausus*, законодавац није учинио пропуст када је, приликом дефинисања разлога који доводе до прекида поступка, изоставио спор међу учесницима који се тиче уговора о доживотном издржавању. Будући да је оспоравање овог правног посла веома често, законодавац не би пропустио прилику да пропише овај разлог да је сматрао да је спор у вези овог уговора основ за прекид поступка.

Основ за прекид поступка не би се могао наћи ни у члану 121 ЗВП. Пре свега, разлог за прекид поступка је, по слову закона, спор између наследника о томе да ли нека имовинска права чине заоставштину. Када постоји спор у вези уговора о доживотном издржавању, нема спора међу наследницима већ између једног или више наследника, с једне стране, и даваоца издржавања, као сингуларног стицаоца по теретном правном послу као основу стицања, који и не мора да буде учесник оставинског поступка, с друге. Потом, није и не може бити спорно да ли нека имовинска права

19 И поред тога што сматрамо да оставински суд треба да буде потпуно индиферентан у случају оспоравања уговора о доживотном издржавању, наводимо став, заузет у јудикатури, да када постоји спор о примени права (нпр. о томе да ли су задовољени услови форме за пуноважност уговора), овакав спор би требало да реши сâм оставински суд. Видети: одлука Окружног суда у Новом Саду, Гж. 1358/06 (наведено према: Почуча, 2011: 207).

20 Позивање наследника да се изјасне о уговору, и чекање на одговор и став наследника, има значајних практичних негативних страна. Може се догодити да се свим наследницима не може уручити позив, па се достављање понавља више пута (нарочито је велики проблем са наследницима који се налазе у иностранству, а немају свог пуномоћника за пријем писмена у земљи, нити им је постављен заступник). Поред тога, наследници могу да одуговлаче са давањем одговора, што изазива одлагање рочишта и продужава трајања поступка. Тиме би се значајно угрозиле интереси даваоца издржавања, који не може без судске одлуке да упише своје право у јавним књигама, чак и када нико од наследника нема намеру да оспори уговор.

21 Чини се да нема сметњи да суд само упозна учеснике поступка, који нису присуствовали рочишту за оставинску расправу, са постојањем уговора, будући да се тиме они обавештавају која имовина није слободна за наслеђивање и не може решењем о наслеђивању бити распоређена оставиочевим универзалним (евентуално и сингуларним) сукцесорима.

обухваћена уговором о доживотном издржавању улазе у заоставштину, јер је из садржине самог уговора јасно која су права прешла на даваоца издржавања у часу смрти примаоца. Коначно, овде се, *stricto sensu*, не ради о спору да ли имовина обухваћена уговором улази у заоставштину, већ је предмет тужбеног захтева да суд утврди постојање разлога за неваљаност или раскид уговора о доживотном издржавању. Места прекиду оставинског посла могло би бити само у случају када одређена имовинска добра нису експлиците била обухваћена уговором, а због недовољно јасне формулације у уговору дође до спора између учесника у поступку да ли су та добра саставни део заоставштине, или је њима располагамо уговором. У овом случају, учесници оставинског поступка били би, на основу чл. 121 ЗВП, послати да у парничном поступку реше настали спор.²²

Према нашем мишљењу, дакле, и уколико наследници оспоре уговор о доживотном издржавању, то не би требало да доведе до систирања оставинског поступка, већ суд решењем о наслеђивању само треба да расправи оно што чини заоставштину умрлог.²³ Наследници примаоца издржавања, који сматрају да има места поништају или раскиду уговора, самосталном тужбом могли би побијати уговор у парници, а подизање тужбе не би имало никакав утицај на ток поступка за расправљање заоставштине.²⁴ Парнични поступак могао би бити покренут и током трајања оставинског поступка, али и након његовог правноснажног окончања.

Одлука суда, када је оставилац у улози примаоца издржавања закључио уговор о доживотном издржавању, без обзира да ли наследници оспоравају уговор, зависи од тога да ли је уговором отуђена целокупна имовина примаоца, или само поједина имовинска права. У првом случају, суд би решењем обуставио оставински поступак, јер нема заоставштине која би могла бити расподељена међу наследницима.

22 Тако и: решење Окружног суда у Чачку, Гж. 890/2008, од 21. 05. 2008. године (извор: *Paragraf Lex*).

23 Уколико би наследници, који су оспорили уговор, а нису упућени на парницу од стране оставинског суда, због тога изјавили жалбу против донетог решења о наслеђивању, односно решења о обустави оставинског поступка, виши суд би такву жалбу требало да одбије, будући да наследници свој захтев управљен против уговора о доживотном издржавању, могу, независно од донетог решења, да покушају да остваре у парници. У том правцу и: решење Окружног суда у Чачку, Гж. 1617/08 (Избор судске праксе, 3/2009) и пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 7257/12(1), од 15. 08. 2013. године (извор: *Paragraf Lex*).

24 Право да побија уговор у парници имао би и наследник који није учествовао у поступку за расправљање заоставштине. Видети: пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 8975/12 од 24. 10. 2014. године (извор: *Paragraf Lex*).

Када је уговором прималац издржавања само делимично располагао својом имовином, сматрамо да је погрешна пракса домаћих судова који решењем делимично обустављају поступак за расправљање заоставштине у односу на имовинска добра која су предмет уговора, иако је *ratio* овакве одлуке, као што смо већ истакли, практичне природе и у интересу даваоца издржавања. Закон о ванпарничном поступку не предвиђа могућност делимичног обустављања поступка, нити се може обуставити расправљање заоставштине, што судови редовно чине, већ се обуставља само поступак. Такође, једним решењем не може се, по слову закона, и расправити заоставштину и (делимично) обуставити поступак.²⁵ Сматрамо, стога, да када уговором о доживотном издржавању није обухваћена целокупна имовина примаоца издржавања, оставински суд треба да решењем из пописа заоставштине излучи (издвоји) ствари које су предмет уговора и које не улазе у заоставштину,²⁶ а да преостала добра која чине оставинску масу распореди наследницима.

Када наследници даваоца издржавања тужбом оспоре уговор, а давалац издржавања је претходно своје право својине на непокретностима, које су биле предмет уговора о доживотном издржавању, уписао у катастар непокретности, требало би да траже од парничног суда изрицање привремене мере забране отуђења непокретности, до правноснажног окончања парничног поступка, будући да давалац, као власник, њима може слободно располагати.²⁷ У случају да суд усвоји тужбени захтев тужиоца и уговор поништи, односно раскине, имовина из уговора имаће третман накнадно пронађене заоставштине. Оставински суд ће овај део заоставштине, на предлог наследника, распоредити допунским решењем, сходно ранијем правноснажном решењу, осим у случајевима из чл. 130, ст. 2 ЗВП Републике Србије, у ком случају ће се о судбини накнадно пронађеног дела заоставштине одлучити у парници.

25 Тако: одлука Окружног суда у Београду, Гж. 2026/00, од 13. 01. 2001. године (наведено према: Почуча, 2011: 206-207).

26 Видети: решење Општинског суда у Чачку, О. 186/05, од 10. 12. 2008. године и решење Окружног суда у Чачку, Гж. 264/09, од 26. 02. 2009. године (наведено према: Панов, Кашћелан, Станковић, 2011: 121-122).

27 Уколико се у улози тужиоца појављује више лица, они су вољни јединствени супарничари (видети одлуку Врховног суда Србије, Гж. 234/92 - наведено према: Убавић, 2004: 100), а када се на страни туженог налази више лица, они имају положај нужних јединствених супарничара (видети одлуку Врховног суда Србије, Рев. 5491/94 - наведено према: Убавић, 2004: 100).

6. Закључак

Уговор о доживотном издржавању одувек је био камен спотицања домаће јуриспруденције. Судске одлуке по бројним спорним питањима која прате овај уговор, често су неусаглашене, неретко и контрадикторне.

Разнолико поступање судова налазимо и када у току оставинског поступка давалац издржавања презентује суду уговор о доживотном издржавању, који је закључио са лицем чија се заоставштина расправља. Када наследници у оставинском поступку оспоре уговор, указујући да постоје разлози за његовим поништајем или раскидом, анализа поступања првостепених судова показала је да они, по правилу, у оваквој ситуацији решењем прекидају оставински поступак, а наследнике упућују да свој захтев остваре у парници.

Наведено поступање сматрамо погрешним. Мишљења смо да је оно утемељено на некритичком прихватању дугогодишње праксе у судовима, без обзира што нема упоришта у закону. Спор који се тиче уговора о доживотном издржавању није основ прекида оставинског поступка, будући да имовина обухваћена уговором свакако не улази у заоставштину, те и није предмет интересовања оставинског суда, што је и став виших судова, истакнут у већем броју одлука. Због тога, оставински судови не би требало да позивају наследнике да се изјасне да ли признају пуноважност уговора или не. Чињеница да наследници оспоравају уговор не би требало да има било какав утицај на процесно поступање судова.

Када је оставилац у улози примаоца издржавања закључио уговор о доживотном издржавању, процесна одлука суда зависила би само од чињенице да ли је уговором обухваћена целокупна имовина примаоца, при чему су сва имовинска добра таксативно набројана, или само поједина добра. У првом случају, решењем би суд обуставио оставински поступак, будући да оставилац није имао заоставштине. У потоњем случају, решењем би се из заоставштине излучиле ствари којима је уговором располагамо, а преостала имовинска добра поделила би се наследницима. Решење којем прибегавају оставински судови, да поступак за расправљање заоставштине делимично обуставе у односу на имовину која је предмет уговора, по нашем мишљењу није у складу са законом, нити је правно-логички исправно.

Наследници примаоца издржавања, који сматрају да има места побијању уговора, свој захтев би могли да покушају да остваре у парници, независно од тока оставинског поступка - и за време његовог трајања, и након правноснажног окончања.

Литература

Антић, О. (2007). Наследно право. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду

Благојевић, Б. (1969). Наследно право СФРЈ. Београд: Завод за издавање уџбеника

Ђурђевић, Д. (2015). Институције наследног права. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду центар за издаваштво и информисање, Досије студио

Закон о ванпарничном поступку. Службени гласник СРС. Бр. 25 (1982) и 48 (1988) и Службени гласник РС. Бр. 46 (1995) – др. закон, 18 (2005) – др. закон, 85 (2012), 45 (2013) – др. закон, 55 (2014) и 6 (2015)

Закон о јавном бележништву. Службени гласник РС. Бр. 1 (2011), 85 (2012), 19 (2013), 55 (2014) – др. закон и 6 (2015)

Закон о наслеђивању. Службени гласник РС. Бр. 46 (1995), 101 (2003) – одлука УСРС и 6 (2015)

Крстић, Н. (2012). Узастопно отуђење непокретности на основу уговора о доживотном издржавању и других правних послова. Зборник радова Правног факултета у Нишу. 60. 207-225

Одлука Врховног суда Србије, Гж. 234/92 (наведено према: Убавић, 2004: 100)

Одлука Врховног суда Србије, Рев. 5491/94 (наведено према: Убавић, 2004: 100)

Одлука Окружног суда у Београду, Гж. 2026/00, од 13. 01. 2001. године (наведено према: Почуча, 2011: 206207)

Одлука Окружног суда у Крагујевцу, Гж. 650/93, од 18. 06. 1993. године (наведено према: Убавић, 2004: 282-283)

Одлука Окружног суда у Новом Саду, Гж. 1358/06 (наведено према: Почуча, 2011: 207)

Одлука Окружног суда у Пожаревцу, Гж. 610/95, од 03. 05. 1995. године (наведено према: Убавић, 2004: 283)

Панов, С., Кашћелан, Б, Станковић, М. (2012). Наследно право. Практикум. Београд; Правни факултет Универзитета у Београду

Познић, Б., Ракић-Водинелић, В. (1999). Грађанско процесно право. Београд: Савремена администрација

Почуча, М. (2011). Уговор о доживотном издржавању. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад

Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 7257/12(1), од 15. 08. 2013. године (извор: Paragraf Lex)

Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж. 8975/12, од 24. 10. 2014. године (извор: Paragraf Lex)

Решење Вишег суда у Панчеву, Гж. 678/10, од 19. 04. 2010. године (Paragraf Lex)

Решење Окружног суда у Београду, Гж. 388/02, од 24. 01. 2002. године (Paragraf Lex)

Решење Окружног суда у Београду, Гж. 7457/01, (Билтен Окружног суда у Београду у е-форми)

Решење Окружног суда у Београду, Гж. 8336/01 (Билтен Окружног суда у Београду у е-форми)

Решење Окружног суда у Краљеву, Гж. 730/90, од 11. 07. 1990. године (наведено према: Почуча, 2011: 205)

Решење Окружног суда у Чачку, Гж. 890/2008, од 21. 05. 2008. године (извор: Paragraf Lex)

Решење Окружног суда у Чачку, Гж. 1617/08 (Избор судске праксе, 3/2009)

Решење Окружног суда у Чачку, Гж. 264/09, од 26. 02. 2009. године (наведено према: Панов, Кашћелан, Станковић, 2011: 121-122)

Решење Општинског суда у Бору, О. 180/09, од 10. 08. 2009. године (архива Суда)

Решење Општинског суда у Крушевцу, О. 649/08, од 20. 08. 2008. године (архива Суда)

Решење Општинског суда у Чачку, О. 186/05, од 10. 12. 2008. године (наведено према: Панов, Кашћелан, Станковић, 2011: 121)

Решење Основног суда у Крушевцу, О. 328/11, од 21. 02. 2011. године (архива Суда)

Решење Основног суда у Лесковцу, О. 1351/10, од 24. 06. 2010. године (архива Суда)

Решење Основног суда у Нишу, О. 5108/11, од 06. 08. 2012. године (архива Суда)

Решење Основног суда у Нишу, 30. 4216/12, од 07. 02. 2013. године (архива Суда)

Решење Основног суда у Нишу, 30. 4606/14, од 25. 12. 2014. године (архива Суда)

Решење Основног суда у Нишу, 30. 3589/14, од 27. 04. 2015. године (архива Суда)

Решење Основног суда у Пироту, 20. 732/14, од 17. 06. 2014. године (архива Суда)

Решење Основног суда у Пироту, Судска јединица у Бабушници I-20. 562/11, од 16. 05. 2011. године (архива Суда)

Решење Основног суда у Смедереву, 20. 476/13, од 21. 03. 2013. године (архива Суда)

Решење Основног суда у Сурдулици, 10. 1756/13, од 13. 02. 2014. године (архива Суда)

Решење Основног суда у Сурдулици – Судска јединица Владичин Хан, II-100. 179/14 (архива Суда)

Стојановић, Н. (2011). Наследно право. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу, Центар за публикације

Стојановић, Н., Видић Трнинић, Ј. (2015). Поступак за расправљање заоставштине у Србији. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу, Центар за публикације

Трговчевић-Прокић, М. (2015). Разлози за прекид оставинског поступка. Правни живот. 11. 637-656

Убавић, М. (2004). Уговори о доживотном издржавању. Београд: Грађевинска књига

Novak Krstić, LL.D.

Teaching Assistant,

Faculty of Law, University of Niš

**HOW PROBATE COURTS HANDLE CASES WHEN
PARTICIPANTS CHALLENGE A LIFETIME MAINTENANCE
AGREEMENT DURING THE PROBATE PROCEDURE?**

Summary

Relying on the analysis of judicial practice, in this paper the author discusses the two options that probate courts have at their disposal in the heirs of the deceased person (who is the maintenance recipient) decide to challenge the lifetime maintenance agreement in the course of probate proceedings. The first option, which is quite common in judicial practice, is to stay the probate proceedings until the disputed issue is resolved before the competent (civil or administrative) authority. The author considers this practice to be inadequate because the fact that heirs challenge this agreement is not formally envisaged as the legal ground for staying the probate proceedings. In the author's opinion, regardless of whether the heirs challenge the lifetime maintenance agreement or not, the probate procedure should be terminated if the entire property of the deceased/maintenance recipient is disposed under this contract. If the contract does not cover the entire estate, the court should bring the decision to exclude those assets from the recipient's succession estate, and continue with the probate proceedings. In any case, the heirs are still entitled to file a civil claim in an attempt to prove that there are legal grounds for cancelling or nullifying the agreement.

Key words: *lifetime maintenance agreement, stay of probate procedure, termination of probate procedure.*

III ПРИКАЗИ
